

บทที่ 8

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจถึงพัฒนาการของระบบสื่อมวลชนลาวโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีระบบทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีอำนาจนิยม ทฤษฎีสื่อมวลชนโซเวียต และทฤษฎีสื่อเพื่อการพัฒนา วิธีการวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานสื่อมวลชน

ผลการศึกษาพบว่า

1. ระบบสื่อมวลชนลาวมีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ที่สำคัญในแต่ละยุคดังนี้

องค์ประกอบ

ในยุคที่ 1 (1950-1975) สื่อมวลชนลาวมี 2 ระบบที่อยู่ภายใต้กลุ่มหลังอำนาจทางการเมืองทั้ง 2 ฝ่าย คือ สื่อที่สังกัดฝ่ายพระราชอาณาจักรลาวมี 3 ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ 13 ฉบับ ซึ่งมีทั้งรายวัน รายสัปดาห์และรายเดือน โดยมีเอกชนเป็นเจ้าของและดำเนินกิจการ มีสื่อวิทยุกระจายเสียง 8 สถานี ซึ่งเป็นของรัฐและทหารและยังมีสื่อภาพยนตร์ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการนำเข้าภาพยนตร์ของต่างประเทศ เข้าฉายในโรงต่าง ๆ โดยมีโรงภาพยนตร์ 15 แห่ง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเวียงจันทน์และตัวเมืองใหญ่ ๆ สื่อที่สังกัดฝ่ายปะเทดลาวมี 2 ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ และสื่อวิทยุกระจายเสียง 2 สถานี ซึ่งทั้งหมดเป็นของรัฐ โดยมีพรรคเป็นผู้มีบทบาทในการควบคุมด้านเนื้อหาของสื่อที่จะเผยแพร่

เมื่อถึงเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1975 ฝ่ายปะเทดลาวได้รับชัยชนะได้เข้ายึดครองสถานีวิทยุกระจายเสียงของฝ่ายพระราชอาณาจักรลาวมาเป็นของตน ส่วนหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่เนื่องจากเจ้าของหนีไปต่างประเทศ จึงทำให้กิจการหนังสือพิมพ์ต้องยุติลงยังเหลือเพียง 1 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์เวียงจันทน์โพสต์ที่สืบต่อดำเนินการ แต่ถูกโอนมาเป็นของรัฐในระบอบใหม่ สำหรับภาพยนตร์ในช่วงนี้ส่วนใหญ่ยังสืบต่อกิจการโดยมีเจ้าของเดิมเป็นผู้ดำเนินการ

ในยุคที่ 2 (1976-1985) ลักษณะ 2 ระบบของสื่อมวลชนหมดไปเนื่อง

มาจากระบบใหม่ได้เข้ามาปกครองประเทศ ได้ยึดเอาสถานีวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์มาเป็นของรัฐและอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐทั้งหมด ในยุคนั้นมีหนังสือพิมพ์ 8 ฉบับ มีสื่อวิทยุกระจายเสียง 6 สถานี ซึ่งเป็นของรัฐทั้งหมด มีสื่อวิทยุโทรทัศน์ 1 สถานี และมีโรงภาพยนตร์จำนวนหนึ่ง

ในยุคนที่ 3 (1986-1998) ลักษณะของสื่อมวลชนจะไม่แตกต่างจากยุคนที่ 2 คือ ทั้งหมดเป็นของรัฐ โดยมีพรรคเป็นผู้มีบทบาทในการควบคุม ยุคที่ 3 นี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น คือ มีสื่อหนังสือพิมพ์ 11 ฉบับ, วารสาร 27 ฉบับ, สื่อวิทยุกระจายเสียง 15 แห่ง และสื่อวิทยุโทรทัศน์ 17 แห่ง ส่วนสื่อภาพยนตร์นั้นไม่มีการดำเนินการแล้ว

ความสัมพันธ์

ลักษณะความสัมพันธ์ในตัวระบบสื่อมวลชนลาวในแต่ละยุคแต่ละฝ่ายจะมีความแตกต่างกันคือสื่อฝ่ายพระราชอาณาจักรลาวไม่มีการรวมตัวกันอย่างชัดเจน ไม่มีลักษณะของการผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น แต่ละสื่อจะมีความเป็นเอกเทศในการดำเนินงาน แต่จะมีจุดร่วมกันคือแต่ละองค์ประกอบในระบบสื่อต่างก็พยายามดำเนินการเพื่อดึงดูดเอาประชาชน เข้าร่วมฝ่ายตนเพื่อต่อสู้กับฝ่ายปะเทดลาว โดยมีกระทรวงแถลงข่าวและโฆษณาเป็นผู้กำหนดนโยบายใหญ่ ๆ แต่ยังไม่มีความคึกคักข่าวเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงที่ชัดเจน

สำหรับสื่อของฝ่ายปะเทดลาวได้มีการรวมตัวอย่างเหนียวแน่นคือสื่อแต่ละประเภทต้องอยู่ภายใต้การดูแลของคณะโฆษณาศึกษาอบรมซึ่งมีพรรคประชาชนลาวเป็นผู้ดูแลโดยสื่อแต่ละสื่อต้องดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดเอาประชาชน เข้าร่วมกระบวนการต่อสู้ปลดปล่อยชาติหรือด้านกับฝ่ายพระราชอาณาจักรลาว

เมื่อถึงยุคนที่ 2 และ 3 ความสัมพันธ์ในระบบสื่อมวลชนลาวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ สื่อทุกประเภทต้องอยู่ใน 3 กลุ่มใหญ่ คือ เป็นสื่อของพรรคของรัฐและขององค์กรจัดตั้งมวลชน หมายความว่าสื่อต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพรรค รัฐ และมวลชน ไม่มีสื่อประเภทใดที่ดำเนินการอย่างอิสระและสื่อแต่ละประเภทต้องทำหน้าที่เพื่อศึกษาอบรมและประชาสัมพันธ์กับประชาชนเพื่อทำหน้าที่ขยายการผลิต ปกป้องรักษาและพัฒนาประเทศ และสื่อแต่ละประเภทถูกกำหนดให้ทำ

หน้าที่ในการสนองต่ออุดมการณ์ของรัฐในการสร้างประเทศขึ้นมาใหม่

2. สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อระบบสื่อมวลชนลาว คือ ปัจจัยทางการเมือง, เศรษฐกิจ, สังคม และเทคโนโลยีซึ่งในแต่ละยุคจะมีลักษณะดังนี้

ปัจจัยทางการเมือง

ในยุคที่ 1 การเมืองได้ส่งผลให้สื่อมวลชนลาวมี 2 ระบบที่อยู่ภายใต้หลังอำนาจทางการเมือง คือ อยู่ทางเหนือ ได้แก่ แขวง (จังหวัด) ผงสาลี และซาเหนือ อยู่ภายใต้การปกครองของฝ่ายปะเทศลาวที่นิยมคอมมิวนิสต์และทางใต้ อยู่ในการปกครองของฝ่ายพระราชอาณาจักรลาวที่นิยมแบบทุนนิยมตะวันตก ทั้งสองฝ่ายได้มีการต่อสู้ห้าพันกันมีการสู้รบกันอย่างดุเดือดและต่างฝ่ายต่างใช้สื่อมวลชนเพื่อต่อสู้แย่งชิงเอาอำนาจและแย่งชิงเอาประชาชน เป็นผลทำให้สื่อมวลชนของแต่ละฝ่ายต้องได้สนับสนุนนโยบายการเมืองของตน และทำการต่อสู้กับฝ่ายตรงกันข้าม และสื่อมวลชนแต่ละฝ่ายจะถูกควบคุมจากรัฐบาลของตนในระดับแตกต่างกันไป

ในยุคที่ 2 ลาวได้เปลี่ยนระบบการเมืองการปกครองในปี ค.ศ. 1975 ระบบสื่อมวลชนลาวได้เปลี่ยนไปด้วย ความเป็น 2 ระบบของสื่อมวลชนหมดไป สื่อที่เคยมีเอกชนเป็นเจ้าของและดำเนินการก็ยุติลง คงเหลือแต่ระบบเดียวคือสื่อประเภทต่าง ๆ ต้องเป็นของรัฐและดำเนินงานอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลทั้งหมด ในยุคที่ 2 นี้ ผู้มีบทบาทเป็นตัวเด่นในสื่อมวลชนเกือบคงที่คือ บุคคลที่เป็นสมาชิกของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว สื่อมวลชนไม่อาจแสดงความคิดเห็นได้โดยเสรี เนื้อหาของสื่อมวลชนต้องสะท้อนให้เห็นถึงทัศนะของพรรค การเคลื่อนไหวของบรรดาผู้นำลาวและกระบวนการผลิตของประชาชนที่ทำการผลิตในด้านการเกษตรที่มีลักษณะเป็นหน่วยการผลิตเพื่อส่วนร่วมไม่อาจเสนอข่าวเกี่ยวกับภาคเอกชนที่มีระบบการผลิตเอกชนได้และไม่มีข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรม เพราะเกรงว่าจะเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมลาวไม่ทำตามแบบอย่างของลัทธิสังคมนิยม

ในยุคที่ 3 การเมืองลาวได้เข้ามามีบทบาทในสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก พรรคและรัฐบาลลาวมีความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้รับสารว่าควรให้รู้และไม่ควรให้รู้ข่าวสารเรื่องราวต่าง ๆ การแสวงหาและการรับข่าวสารข้อมูลและเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของพรรคและรัฐบาลที่แนะนำให้สื่อมวลชนเป็นผู้ถ่ายทอดให้ประชาชนเป็นผู้คอยรับทราบ ที่สำคัญคือ พรรคและรัฐบาลต้องหาวิธีการทำให้

ประชาชนได้ทราบถึงกฎหมาย มติคำสั่ง และนโยบายของรัฐบาลซึ่งพรรคต้องการให้ประชาชนปฏิบัติ

การนำข่าวสารข้อมูลหรือมติคำสั่งและนโยบายของพรรคลงไปสู่ประชาชนนั้นมีด้วยหลายทาง เช่น สื่อมวลชนโรงเรียน กองทัพ และองค์กรจัดตั้งมวลชนต่าง ๆ เช่น กรมบาล (สหพันธ์แรงงาน) องค์กรชาวหนุ่มลาว (เยาวชน) และสหพันธ์แม่หญิงลาว ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการจูงใจและในการให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐแก่ประชาชนทุกคนภายในประเทศ

ด้วยเหตุนี้ สื่อมวลชนลาวจะวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของพรรคและรัฐบาลได้น้อยที่สุดในการวิพากษ์วิจารณ์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในด้านสังคมนั้นก็ทำได้ในขอบเขตจำกัดไม่อาจล่วงละเมิดสิทธิอื่น ๆ ได้ เช่น เรื่องส่วนตัว, ความสงบเรียบร้อยของประชาชน ชื่อเสียงและทรัพย์สิน เป็นต้น

สื่อมวลชนลาวยังไม่ทำบทบาทเป็นอำนาจที่สี่ในรัฐบาลได้เหมือนกับสื่อมวลชนในประเทศตะวันตกที่คอยดูแลว่า 3 อำนาจได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสมถูกต้องตามรัฐธรรมนูญและตัวบทกฎหมายหรือไม่และสื่อมวลชนก็ยังไม่ทำเป็นเสมือนหูและตาของประชาชนเป็นเสมือนสุนัขที่คอยดูแลรักษาผลประโยชน์ของประชาชน การที่สื่อมวลชนต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพรรคและรัฐบาล เพราะพรรคคือว่าสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือของตน และใช้เพื่อผลประโยชน์ของพรรคและรัฐบาลที่ไว้ให้บริการแก่ประชาชน

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

ในยุคที่ 1 นี้ เศรษฐกิจของลาวยังไม่มีการพัฒนา ยังเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งพาอาศัยจากการช่วยเหลือของต่างประเทศมากกว่าการผลิตเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในประเทศ ระดับความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ยังต่ำมาก รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนยังน้อยมาก ความต้องการของประชาชนในการจับจ่ายใช้สอยไม่สูง ทำให้สื่อมวลชนมีการขยายตัวล่าช้า หนังสือพิมพ์ของเอกชนบางฉบับต้องยุบกิจการเนื่องจากขายไม่ได้ ขาดทุน ส่วนสื่อของรัฐก็อิงอาศัยเงินช่วยเหลือของต่างประเทศในการจัดหาอุปกรณ์และการผลิตรายการต่าง ๆ จึงทำให้สื่อมวลชนมีการพัฒนาล่าช้า

ในยุคที่ 2 ซึ่งเป็นยุคจินตนาการเก่า สภาวะเศรษฐกิจของลาวยัง

ตกต่ำอย่างร้ายแรง พื้นฐานเศรษฐกิจส่วนใหญ่ยังเป็นเศรษฐกิจธรรมชาติและกึ่งธรรมชาติ ทั้งยังได้รับผลกระทบจากสงครามที่ยาวนานหลายสิบปี รวมทั้งผลกระทบจากที่ลาวเคยเป็นอาณานิคมของต่างชาติมานานหลายปี จึงทำให้เศรษฐกิจมีการขยายตัวช้า แม้ว่ารัฐบาลในระบบใหม่ได้ใช้ความพยายามแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่ปรากฏว่าไม่ประสบผลสำเร็จ บวกกับการค้าตามชายแดนด้านตะวันตกถูกปิดบังทำให้เศรษฐกิจลาวย่ำแย่ลง เป็นผลทำให้ระบบสื่อมวลชนที่เป็นของรัฐบาลไม่อาจขยายตัวได้ สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ต้องอาศัยแหล่งทุนทั้งหมดจากรัฐบาล องค์กรสื่อมวลชนไม่อาจหาแหล่งทุนทางอื่นได้ ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณาสินค้าและการบริการลูกค้าและก็ไม่มียุติธรรม ห้างร้านใด ๆ มาสนับสนุนในรูปการใด ๆ เลย

ในยุคที่ 3 ซึ่งลาวเรียกว่า ยุคจินตนาการใหม่ สภาวะเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น มีการขยายตัวในระดับดี มีบางช่วงเศรษฐกิจขยายตัวสูงเป็น 7 % ซึ่งมันเป็นผลมาจากรัฐบาลลาวได้สร้างนโยบายปฏิรูปทางเศรษฐกิจของลาวได้ก่อให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้เศรษฐกิจมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีการเติบโตขององค์กรสื่อสารมวลชนตามไปด้วย จำนวนสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์มีปริมาณเพิ่มขึ้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจส่งผลให้ผู้ประกอบการทางธุรกิจมีการส่งเสริมการขาย โดยมุ่งเน้นมาที่การโฆษณาสินค้าผ่านสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ส่งผลให้สื่อมวลชนมีรายได้เป็นเงินจำนวนหนึ่งมาปรับปรุงรายการต่าง ๆ และจัดหาซื้ออุปกรณ์เครื่องมือการสื่อสารที่ทันสมัยนำมาใช้ด้วย

ปัจจัยทางด้านสังคมและการศึกษา

ในยุคที่ 1 โดยทั่วไปแล้วระดับการศึกษาของประชาชนลาวยังไม่ขยายตัว คนที่มีความรู้ระดับการศึกษามีจำนวนน้อยมาก ผู้ที่มีโอกาสและเงื่อนไขเข้าศึกษาเล่าเรียนส่วนใหญ่จะเป็นคนชั้นกลางที่อยู่ในเมืองใหญ่ต่าง ๆ และคนที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจ คนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ตามสถานการศึกษาต่าง ๆ จึงเป็นผลให้ความต้องการในการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์มีจำนวนน้อยเป็นผลทำให้สื่อมวลชนไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อสนองความต้องการของผู้อ่านออกเขียนได้

ในยุคลที่ 2 ระดับการศึกษาของประชาชนมีส่วนดีขึ้นบ้างเมื่อระดับการศึกษาของประชาชนสูงขึ้นก็เป็นผลให้มีโอกาสทำงานที่มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้มีความต้องการรับรู้ข่าวสารความบันเทิง และความสามารถซื้อหาบ่อยมากขึ้นด้วย ส่งผลให้สื่อมวลชนตอบสนองความต้องการของประชาชนในการรับรู้ข่าวสารและความบันเทิงจากสื่อมวลชนเพิ่มมากขึ้น

ในยุคลที่ 3 ระดับการศึกษาของประชาชนลาวเพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนเกิดการขยายตัวของครอบครัวที่อยู่ในเมือง การใช้ชีวิตมีการแข่งขันมากขึ้นจึงมีความต้องการข้อมูลข่าวสารในปริมาณที่เพิ่มสูงขึ้น ระดับการศึกษาของประชาชนเพิ่มขึ้น เป็นผลให้สื่อมวลชนต้องได้ตอบสนองความต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในชีวิตประจำวันและการประกอบวิชาชีพต่าง ๆ เช่น ข้าราชการ ครู หมอ และนักธุรกิจ ตลอดจนประชาชนธรรมดาสามัญจึงส่งผลให้สื่อมวลชนมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี

ในยุคลที่ 1 เทคโนโลยีทางการสื่อสารมวลชนลาวยังล่าสมัย หนังสือพิมพ์ต้องจัดพิมพ์ต้นฉบับด้วยพิมพ์ดีดโรงพิมพ์ในแบบง่ายด้ายไม่มีความซับซ้อนมากนัก เครื่องมือและอุปกรณ์ทางวิทยุกระจายเสียงก็เช่นเดียวกับอุปกรณ์อันเก่าแก่ของยุคสมัยสงครามอินโดจีน วิทยุจะเป็นระบบ AM และมีกำลังแรงส่งต่ำมาก ไม่สามารถกระจายไปทั่วทั้งประเทศได้

ในยุคลที่ 2 เครื่องมือเครื่องใช้ในสื่อมวลชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย การพิมพ์หนังสือพิมพ์ยังดั้งเดิม เครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงก็ยังคงอาศัยเครื่องจักรเก่าของทั้ง 2 ฝ่ายมาปรับปรุง ซ่อมแซมเท่านั้น แต่ทางด้านสมัยวิทยุโทรทัศน์ได้นำเอาเครื่องทันสมัยเข้ามาใช้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ โดยมีการกระจายภาพและเสียงในระบบสีด้วย

ในยุคลที่ 3 ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสื่อสารสมัยใหม่ ลาวได้มีความพยายามนำเอาเครื่องมือการสื่อสารที่ทันสมัยมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ได้เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ไปจากเดิม ทำให้วิธีการเผยแพร่และการดำเนินการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีได้มีส่วนทำให้สื่อมวลชนลาว ขยายตัวโดยเฉพาะการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ เข้ามาใช้ในการปฏิบัติงานด้าน สื่อมวลชนต่าง ๆ

ปัจจุบันลาวได้ใช้ความพยายามในการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ด้วยการ ปรับปรุงและจัดหาอุปกรณ์ทางเทคนิคที่ทันสมัยมาใช้ ได้แก่ เครื่องส่งวิทยุกระจายเสียง และเครื่องส่งวิทยุโทรทัศน์ กล้องโทรทัศน์ระบบใหม่ และเครื่องตัดต่อเทปโทรทัศน์ เป็นต้น

ถึงอย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนลาวยังขาดลักษณะของระบบการสื่อสารมวลชน ที่พัฒนาแล้ว คือ โครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารทักษะทางด้านวิชาชีพ ทรัพยากร ด้านการผลิต ด้านวัฒนธรรม และจำนวนผู้รับสาร

ประเทศลาวยังต้องพึ่งพาประเทศที่พัฒนาแล้วในด้านเทคโนโลยี ทักษะ และผลผลิตทางด้านวัฒนธรรม ปัจจุบันประเทศลาวในบางด้านยังมีสภาพคล้ายในยุค ก่อนอุตสาหกรรม เพราะประชาชนส่วนใหญ่ทำมาหากิน ทำการผลิตตามแบบ ธรรมชาติผู้เปิดรับสารสื่อมวลชนมีฐานะและการศึกษาตึมน้อย ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ จะลงทุนในแขนงสื่อสารมวลชนมีน้อย (หมายถึงนายทุนภายในและต่างประเทศ) เขา เห็นว่าจะไม่คุ้มค่ากับการที่จะนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้าและมีราคา แพงมาใช้

ส่วนรัฐบาลเนื่องด้วยว่าได้ตระหนักถึงความมอดอยากโรคภัยไข้เจ็บ ต่าง ๆ ของประชาชนจึงได้ใช้ความพยายามแก้ไขปัญหามากห้อง การพัฒนาด้าน สุขภาพอนามัย และการเกษตรย่อมมีความสำคัญกว่า การพัฒนาด้านสื่อสารมวลชน

ข้อจำกัดในการวิจัย

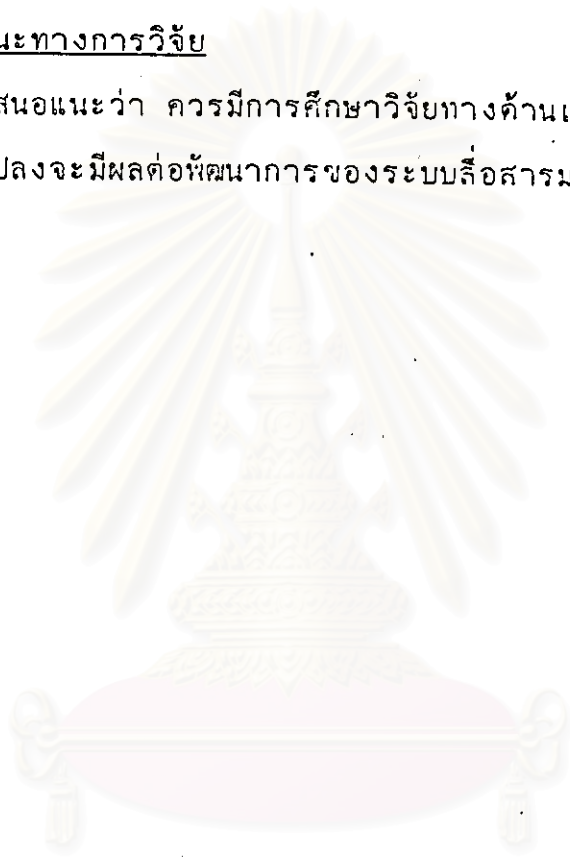
ในการศึกษาวิจัยพัฒนาการของระบบสื่อสารมวลชนลาว ผู้วิจัยพบว่ามีข้อ จำกัดที่ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถนำข้อมูลต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ได้อย่างครบถ้วน กล่าวคือ ไม่มีข้อมูล เอกสารรวบรวมไว้ศึกษาได้ เนื่องจากว่าเป็นการศึกษาใน ช่วงเวลาที่นานพอสมควร ระบบการเก็บรักษาเอกสารของลาวในแต่ละยุคสมัยไม่ตี ค้นหาไม่พบยิ่งกว่านั้นมีเอกสารที่สำคัญหลายฉบับ ไม่ได้รักษาไว้และการศึกษาเรื่อง นี้ไม่มีคนเคยศึกษามาก่อน และไม่มีเอกสารที่เป็นการรวบรวมสื่อมวลชนของลาวใน

อดีตเลย

ข้อมูลที่น่ามาศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลไม่มีหลักฐานทางเอกสารอ้างอิงอย่างเด่นชัด ความเที่ยงตรงของข้อมูลก็จะขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้

ข้อเสนอแนะทางการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาวิจัยทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อพัฒนาการของระบบสื่อสารมวลชนอย่างไร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย